

MAVİKENT KÖYÜNÜN TARIMSAL YAPISI

T. Levent EREL*

ÖZET

Antalya'nın batısındaki Finike Ovasında yer alan Mavikent köyünün tarım sahası, büyük kentlerimizin taze sebze ve turunçgil tüketimini karşılayan başlıca üretim alanlarından birisidir. Bununla birlikte Mavikent'de sebze ve turunçgil üretiminin yaygınlaşması çok yakın tarihlerde gerçekleşmiştir. Uzun yıllar hayvancılık ve tahıl üretiminin ağırlıkta olduğu köy ekonomisinde, daha sonra sırasıyla çeltik ve pamuk tarımı önem kazanmıştır. Nihayet 1970'li yıllarda büyük kent pazarlarıyla karayolu ilişkisinin kurulması, sebze ve turunçgil tarımının kısa sürede ön plana geçmesine neden olmuştur.

SUMMARY

Agricultural Pattern of Mavikent Village

Agricultural land of Mavikent village, which is located in the Finike Plain at the west of Antalya is one of the major citrious fruits and fresh vegetables production areas meeting the demands of urban centers. However, such production has been realized only a short time ago. For a very long time animal husbandry and grain production have been the foremost means of livelihood in the village's economy, but later paddies and cotton have also become important. Finally, after finding means of access to urban markets by new higways in 1970's, vegetable and citrious fruit production passed the others in a short time.

GİRİŞ

Akdeniz Bölgesinin kıyı şeridinde yer alan ovaların ülke ekonomisine hizmet edebilen prodüktif üniteler haline gelmesi son yarım asırda gerçekleşmiştir. Son yarım asırda yapılan modern karayollarıyla Akdeniz kıyı şeridinin büyük kentlerle ilişki kurabilir duruma gelmesi, bu kesimdeki tarımsal yapıda önemli değişmeye neden olmuş, öte yandan Akdeniz kıyı şeridine doğru büyük bir turizm hareketinin başlamasına yol açmıştır. Yaz mevsiminde kent yaşamının sıkıcı ortamından bir süre uzaklaşmak isteyen çok sayıda insan bu kesime akın etmektedir. Buna karşılık kış aylarında trafiğin yönü tam tersine büyük kentlerimize yönelmektedir. Kışın kıyı

* Yard. Doç. Dr.; U.Ü. Necatibey Eğitim Fak. Sosyal Bil. Eğ. Böl. Coğrafya Anabilim Dalı

ovalarındaki seralarda yetiştirilen sebzeler ile turunçgil meyveleriyle dolu motorlu araçlar, nüfuslarını besleyemez hale gelen kent pazarlarına doğru yola çıkmaktadır.

MATERYAL ve METOD

Mavikent köyünde farklı tarımsal devreleri ayırdetmek amacıyla, tarihi belgeler ile tapu-kadastro dökümanlarından yararlanılarak 1962 ve 1987 yıllarına ait iki arazi kullanım haritası hazırlanmıştır. Bu haritalarda, yetiştirilen ürünlerin yayılım alanları ayrı ayrı işaretlenmiş, kapladıkları sahalar liste halinde verilmiş, böylece tarımsal yapıda meydana gelen değişimin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır.

DOĞAL FAKTÖRLER İLE TARIMSAL FAALİYETLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Mavikent (Yeniceköy), Antalya Körfezinin batısında, Beydağları ile Akdeniz arasında sıkışmış kıyı ovalarının en büyüğü olan Finike Ovasının doğu kesiminde yer alır. Verimli topraklara, zengin yerüstü ve yeraltı suyu kaynaklarına sahip olan ova da yıllık sıcaklık ortalaması 18,6°-18,7° arasında oynar. Yıllık yağış ortalaması ise 1000 mm civarındadır. İklim faktörlerinin yıllık ortalamaları, Mavikent köyünün tarım sahasında tahıllar, baklagiller gibi geleneksel ürünlerin yanında, çeltik, pamuk, domates, biber, patlıcan, portakal, mandalina, hatta muz gibi tropikal ve yarı-tropikal ürünlerin yetiştirilmesine büyük potansiyel sağlamaktadır. Buna karşılık iklim faktörlerinin, özellikle yağışların mevsimlere göre dağılımındaki düzensizlik, tropikal ve yarı-tropikal kökenli ürünlerin yetişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yağışların hemen tamamı kış ve bahar aylarında düşmekte, bitkilerin suya en fazla ihtiyaç duydukları yaz mevsimi ise kurak geçmektedir. Bununla birlikte yazın Alakır Çayından sulama yapılarak bu aksaklığı gidermek mümkün olmaktadır.

Mavikent köyünde çok çeşitli ürünlerin üretilmesine elverişli ekolojik şartların meydana gelmesinde, hemen geride 3000 metreyi geçen zirveler halinde yükselen Beydağları dizisinin büyük rolü vardır. Bu dağlar kışın iç kısımdan gelebilecek soğuk hava akımlarının kıyı şeridine inmesini engellemektedir. Öte yandan Beydağlarının yamaçlarından çıkan gür pınarlar Alakır Çayını devamlı besleyerek, tarlaların yaz mevsiminde sulanmasını sağlamaktadır. Bunlara karşılık dağ sıralarının engeli, Mavikent köyünün çevre yörelerle ilişki kurmasını son derece zorlaştırmıştır. Beydağlarının dik yamaçlarını aşabilen karayollarının olmadığı dönemlerde, arazinin büyük bölümü tarım dışı kalmış, üretim azalmış, köy ekonomisi içine kapanık biçimde sürüp gitmiştir. Karayolları ile çevre yörelerle ilişki kurulabildiği dönemlerde ise, yeni ürünlerin denenmeleri tarımsal yapıyı değiştirmiş, üretim artmış, köy nüfusunda hızlı bir artış gözlenmiştir.

Tarımsal yapının temelinde görülen değişimlerde fiziki faktörlerin yanında beşeri faktörlerinde önemli etkileri olmuştur. Yörede huzursuzlukların, ayaklanmaların meydana geldiği dönemlerde çevre ile bağlantı kesilmiş, sulama ve drenaj şebekesi tahrip edilmiş, ova tabanındaki verimli tarım alanları sıtma saçan bataklıklara dönüşmüştür (Beaufort, F. 1818, s. 18-36, Guinet, V. 1892, s. 865, Fellows, C. 1852, s. 159).

19. yüzyılda Beydağlarındaki ormanların yoğun biçimde tahrip edilmesi, eğimli yamaçlardan/ovaya inen Alakır Çayının aşırı şekilde molozlarla yüklenme-

sine sebep olarak büyük taşkınlarla yol açmıştır. Kiepert'in haritasında gözleendiği gibi 1890 yılına kadar Roma döneminde yapılmış kemerin altından geçen Alakır Çayı, molozların kemerin gözlerini tıkaması sonucunda taşarak ova tabanının büyük bölümünü işe yaramaz hale getirmiştir (Kiepert, H. 1890). Böylece köyün alüvyal taban arazisindeki bölümü Çanakçı bataklığı ile kaplanmıştır. Ova tabanındaki Çanakçı bataklığından artakalan alanlar, geçimlerini kilkeçisi sürüleri besleyerek sürdüren yörükler tarafından kışlık otlak sahası olarak kullanılmaktaydı. 19. yüzyıldan 20. yüzyılın hemen ortasına kadar süregelen devrede Finike Ovası yörede yaşayan yörükleri kış mevsiminde çeken başlıca otlak sahası haline gelmişti (Planhol, X de 1958, s. 174). Bu dönemde Finike Ovasında 15.000 kadar yörüğün sayıları 200.000'e kilkeçileri, binlerce deve ve diğer taşıyıcı hayvanlarla kışladığı gözlenmiştir (Jahn, G. 1970, s. 114-115). Mavikent çevresindeki otlaklarda kışlayan yörük grupları yağışların kesilip yaz kuraklığının başlamasıyla birlikte, Kızılcaadağ civarındaki yaylalara çıkıyorlardı (Atabeyli, N.K. 1940, s. 218-222). Bu dönemde Mavikent köyündeki ekili-dikili alanlar, kuzeydeki yamaçlara dayanmış durumda olan pleistosen taraçaları üzerinde yer alıyordu. Ancak Alakır Çayı sulama yapılamadığı için, bu sahanın büyük bölümü tahıl tarımına ayrılmıştı. Göçebe hayvancılık ve tahıl ekiminin ön planda geldiği tarımsal yapı 1930'lu yıllara kadar bütün ağırlığı ile süregelmiş, bu tarihten itibaren önce çeltik ve daha sonra pamuk üretiminin yaygınlaşmasıyla giderek gerilemeye yüz tutmuştur.

ÇELTİK VE PAMUK TARIMININ YAYGINLAŞMASIYLA BAŞLAYAN YAPI DEĞİŞİMİ

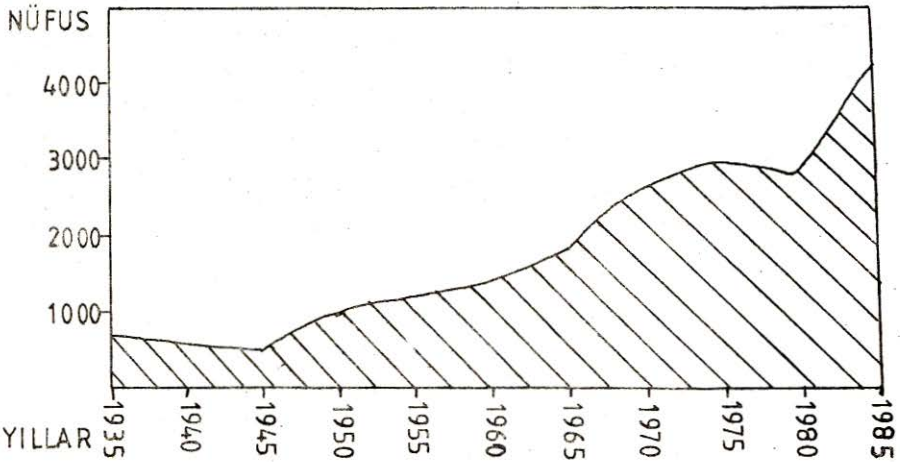
Çeltik tarımı kişisel çabalarla 1930'lu yıllarda sadece yörenin ihtiyacını karşılamak amacıyla başlatılmıştır. Fakat son derece iyi randıman vererek, kısa sürede bir ihraç ürünü haline gelmiştir (Selekler, M. 1937, s. 5-9). Bu gelişmeye bağlı olarak Çanakçı Bataklığının çevresindeki sulak kesim, kanalların açılması, tavaların kurulmasıyla çeltik üretim merkezi haline dönüştürülmüştür. Ancak çeltik tarımının sıtmayı yaygınlaştırması yüzünden, çıkarılan kanunla önce ekim sahası daraltılmış, daha sonra çeltik üretimine tamamen son verilmiştir (Güneş, T. 1971, s. 29).

Mavikent köyünde eskidenberi "İane" olarak adlandırılan kısa elyaflı pamuk türleri ihtiyaca yetecek ölçüde dar bir alanda yetiştiriliyordu. Pamuğun asıl yaygınlaşması, 1945 yılında hastalıklara dayanıklı "Akala" türü pamuğun denenmesiyle başlamıştır (Sezen, K. 1941, s. 16-18). Akalanın çok yüksek verim sağlaması, asıl önemlisi o yıllarda Antalya'da açılan pamuklu dokuma fabrikasının ürünü satın alması, pamuk tarımını köy arazisinin kulak kesimlerine hızla yaymıştır. Sümerbank'ın pamuk üreticine kredi vermeye başlaması, daha sonra Ziraat Bankası'nın çiftçiye traktör dağıtarak pamuk tarımını teşvik etmesi, nihayet 1950'lerde çıkan Kore Savaşının pamuk fiyatlarını yükseltmesi, Mavikentte yaklaşık 5.000 dekar alanın pamuk tarımına ayrılmasına neden olmuştur. Nitekim 1962 yılı arazi kullanımı haritasında yaz mevsimi olarak belirtilen 5.248 dekar ekim sahasında en büyük paya pamuk tarlalarının sahip olduğu görülmektedir (Tablo: I). Ancak pamuk tarımı bu tarihten sonra, ülkemizdeki büyük kentlerle karayolu bağlantısının kurulmasıyla önce duraklamış, 1965 yılından sonra ise turfanda sebzeçiliğin ve turuncğil bahçelerinin rekabeti karşısında giderek gerilemeye başlamıştır.

TURUNÇGİL ÜRETİMİ VE SERACILIK

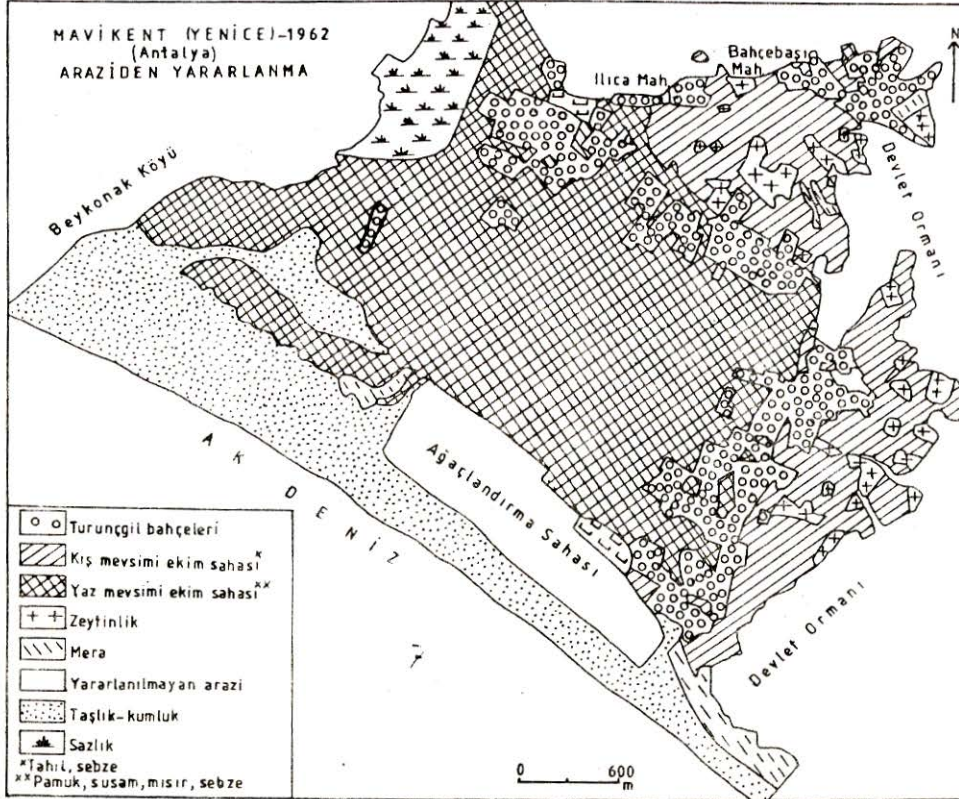
1965 yılında Finike-Elmalı-İsparta yolunun yıl boyunca motorlu araç trafiğine açılmasıyla, Mavikent köyünün tarımsal yapısı büyük kent pazarlarının etki alanına girmiştir. Kentlerden taze sebze ve turunçgil meyvelerine başlayan talep karşısında önce turfandacılığa, daha sonra sera sebzeçiliğine geçmiştir. 1970 yılından itibaren sera ve turunçgil bahçelerinin ova tabanındaki pamuk tarlalarına doğru hızla yayılması, bu tarihten sonra pamuk ekiminin önemli ölçüde gerilemesine neden olmuştur (Struck E. 1986, s. 42-43). Ova yüzeyine doğru yayılan bu uğraşları, yamaçlar üzerinde toplu halde bulunan yerleşmelerin alüvyal tabanda kurulan sera ve turunçgil bahçelerinin içine dağılmaları izlemiştir. Böylece Şahinlitepe yamacındaki eski köy merkezi olan Bahçebaşı mahallesi sönmüş, ovada Alakır Çayı taraçası üzerinde gelişen Ortaköy mahallesi yeni merkez durumuna gelmiştir.

12.992 dekar büyüklüğündeki Mavikent köyünün arazisinde 460 kadar cam sera vardır. Cam seralar ile sayıları 3.000'i bulan plastik seraların bu saha içindeki payları % 15,3'dür. Ancak tarım dışı örneğin ağaçlandırma sahası, taşlık-kumluk kesim hesaba alınmadan, sadece 7.615 dekar tutan ekili-dikili saha gözönüne alındığında, bu oranın % 27 gibi yüksek bir değere ulaşması, seracılığın köy ekonomisindeki önemini daha açık biçimde ortaya koyar. Turunçgil bahçeleriyle birlikte bu değer % 70'e yaklaşmaktadır (Harita: 2, Tablo: II). Hemen her ailenin birkaç sera ve turunçgil bahçesine sahip olduğu mavikentte, aile fertlerinin gücü sera ve bahçeleri işlemeye yetmez. Bu nedenle işgücü açığı geçim sıkıntısı içinde bulunan çevre köylerden gelenlerle ortakçılık yapılarak kapatılır. Ancak bu ortakçılar yeni tarım metodlarını öğrendikten sonra köylerindeki tarlalarını satarak Mavikente yerleşme çabası içindedir. Bu nedenle Mavikentin nüfusu hızlı biçimde artmaktadır. Nitekim 1954 yılında 500'ü bulmayan nüfus, 1965'de 1776'ya, nihayet 1985 sayımında 4.144 kişiye ulaşmıştır (Şekil: 1).

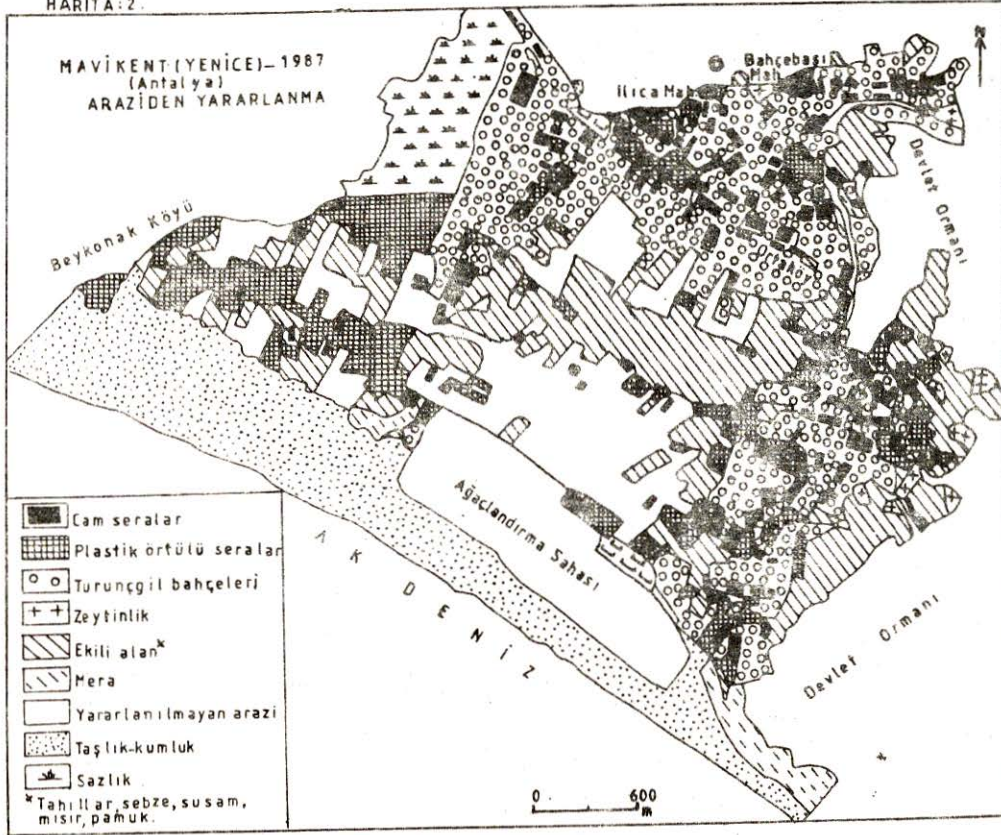
Şekil: 1
Mavikentte Nüfus Artışı

HARİTA:1

HARİTA:2.

MAVİKENT (YENİCE)-1987
(Antalya)
ARAZİDEN YARARLANMA

Tablo: I
1962 Yılında Arazi Kullanımı

	Dekar	%
Turunçgil Bahçesi	1.652	12.7
Kış Mevsimi Ekim Sahası	1.878	14.5
Yaz Mevsimi Ekim Sahası	5.248	40.4
Zeytinlik	327	2.5
Mera	277	2.1
Yerleşme ve Mezarlık	107	0.8
Ağaçlandırma Sahası	1.100	8.5
Yararlanılmayan Arazi	75	0.6
Taşlık-Kumluk	1.958	15.1
Sazlık	370	2.8
	12.992	100.0

Tablo: II
1987 Yılında Arazi Kullanımı

	Dekar	%
Cam Sera	470	3.6
Plastik Örtülü Sera	1.520	11.7
Turunçgil Bahçesi	3.010	23.2
Zeytinlik	109	0.8
Ekili Alan	2.506	19.3
Mera	260	2.0
Yerleşme ve Mezarlık	245	1.9
Ağaçlandırma Sahası	1.100	8.5
Yararlanılmayan Arazi	1.748	13.5
Taşlık-Kumluk	1.654	12.7
Sazlık	370	2.8
	12.992	100.0

SONUÇ

Mavikent köyünde gerek insan gücünün gerekse yatırımların büyük bölümü turunçgil üretimi ve seracılık faaliyetlerinin gelişmesine yönelmiştir. Bunun sonucunda önümüzdeki yıllarda bu faaliyetler diğer ürünlerin zararına giderek gelişecektir.

KAYNAKLAR

1. ATABEYLİ, N.K. (1940): "Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar". Türk Tarih Arkeol. ve Etnog. Derg. Sayı: 4, S. 213-222, İstanbul.
2. BEAUFORT, F. (1818): Karamania or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor, London.
3. FELLOWS, C. (1852): Travels and Researches in Asia Minor, More Particularly in the Province of Lycia, London.

4. GUINET, V. (1892): Turquie D'Asie, Geographie Administrative, Tome: 1, Paris.
5. GÜNEŞ, T. (1971): Türkiye Çeltik Ekonomisi, A.Ü. Ziraat Fak. Yay. No: 509, Bilimsel Araşt. ve İncel. No: 291, Ankara.
6. JAHN, G. (1970): Die Beydağları, Gießen.
7. KIEPERT, H. (1890): Specialkarte vom Westlichen Klein Asien. Verlag von Dietrich Reimer. Maf. 1: 250.000, Berlin.
8. PLANHOL, X. de. (1958): De la Plaine Pamphylienne Aux Lacs Pisidiens. Nomadisme et Vie Paysanne, Paris.
9. SELEKLER, M. (1937): Antalya'da Çeltik Ekimi. Antalya Bas. No: 772, Antalya.
10. SEZEN, M.K. (1941): Akala Pamuğu, İzmir Tarım Sat. Koop. Bir. Yay. No: 2, İzmir.
11. STRUCK, E. (1986): "The Innovation of Greenhouse Crops in the Mediterranean Area: The Turkish Case." Geo Journal 13.1.1986, Dordrecht and Boston.